

Sosiaali- ja terveysministeriön asetus raskauden keskeyttämisestä ja steriloinimista koskevista lomakkeista annetun sosiaali- ja terveysministeriön asetuksen (1063/2008) muuttamisesta

1. Asian tausta ja asetuksenantovaltuudet

Eduskunta hyväksyi raskauden keskeyttämisestä annettuun lakiin (239/1970), jäljempänä *aborttilaki*, muutoksia kansalaisaloitteen OmaTahto2020 – Päivitetään Suomen aborttilaki 2020-luvulle! (KAA 8/2020 vp) käsittelyn seurauksena.

Eduskunta hyväksyi 1.2.2023 lain sukupuolen vahvistamisesta (ns. translaki) ja siihen liittyvät lait (189/2022 vp). Lakimuutosten myötä kumotaan steriloinimislain (283/1970) säännös, jonka mukaan sterilisoinnin perusteena voi olla se, että henkilö pysyvästi kokee kuuluvansa vastakkaiseen sukupuoleen ja elää tämän sukupuolen mukaisessa roolissa.

Lakimuutosten seurauksena on muutettava raskauden keskeyttämisestä ja steriloinimista koskevista lomakkeista annettua sosiaali- ja terveysministeriön asetusta (1063/2008), *lomakeasetus*.

Asetus annetaan aborttilain 15 §:n 2 momentin (Raskauden keskeyttämisestä koskevissa asioissa käytettävien lomakkeiden kaavat vahvistetaan sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella) sekä steriloinimislain 13 §:n 2 momentin (Steriloinimista koskevissa asioissa käytettävien lomakkeiden kaavat vahvistetaan sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella) nojalla.

2. Asian valmistelu

Asetus on valmisteltu virkatyönä sosiaali- ja terveysministeriössä yhteistyössä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston (Valvira) sekä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) kanssa. Samassa yhteydessä on valmisteltu muutokset myös raskauden keskeyttämisestä annettuun asetukseen (359/1970), *aborttiasetus*.

3. Nykytila, sen arviointi ja keskeiset ehdotukset

Voimassa oleva aborttilaki ja 1.9.2023 voimaan tulevat lakimuutokset

Aborttilaissa säädetään edellytyksistä saada raskauden keskeytys. Vielä voimassa olevan lain mukaan keskeytyksen saaminen edellyttää raskauden kestosta riippumatta yhden tai kahden lääkärin lupaa taikka Valviran lupaa, ja keskeytyksen saamiseksi esillä tulee olla joku aborttilaissa säädetty peruste. Raskauden keskeyttäminen ennen 12. raskausviikon loppua pääsääntöisesti edellyttää kahden lääkärin lupaa, eräissä tapauksissa yhden lääkärin tai Valviran lupaa.

Lain mukaan Valvira voi antaa luvan raskauden keskeyttämiseen raskausviikoilla 12–20 laissa säädettyin perustein. Valvira käsittelee kaikki sikiön sairauden tai ruumiinvian johdosta tehtävät keskeytykset, myös siis ennen 12. raskausviikon loppua tehtävät keskeytykset. Valvira voi lisäksi myöntää luvan keskeytykseen 24. raskausviikon loppuun saakka, jos luotettavalla tutkimuksella on todettu vaikea sikiön sairaus tai ruumiinvika. Raskauden keskeyttämiseen voidaan pyytää lupa Valviralta myös silloin, jos lääkärin tai lääkärin päätös on kielteinen. Asiat käsitellään Valviran yhteydessä toimivassa raskaudenkeskeyttämis- ja steriloinimisasioiden lautakunnassa.

Jos keskeytyksen perusteena on se, että raskauden jatkuminen tai lapsen synnyttäminen vaarantaisi raskaan olevan hengen tai terveyden, päätöksen tekee kaksi lääkäriä kaikilla raskausviikoilla. Laissa ei säädetä enimmäisviikkorajaa tällaiselle keskeytykselle.

OmaTahto 2020 -kansalaisaloitteen käsittelyn yhteydessä aborttilakiin tehtiin muutoksia (laki raskauden keskeyttämisestä annetun lain muuttamisesta 1097/2022, voimaan 1.9.2023). Keskeinen muutos on, että ennen 12. raskausviikon loppua tehtävissä keskeytyksissä ei tarvita lääkärin tai lääkärin lupaa eikä keskeytykselle tarvitse esittää perusteita. Keskeytyksen siis saa yksinomaan raskaana olevan tahtoon ja pyyntöön perustuen. Keskeytys kuitenkin vaatii lääkärivastaanottoa, koska kyseessä on lääketieteellinen toimenpide. Lääkäri ei voi kuitenkaan kieltää keskeytyksen saamista eikä lääkäri täten anna keskeytykselle lupaa. Vastaavasti Valviran lupaa ei tarvita sikiön sairauden tai ruumiinvian johdosta tehtävät keskeytyksiin, jotka tehdään ennen 12. raskausviikon loppua. Edellytyksiin, jotka koskevat 12. raskausviikon jälkeen tehtäviä keskeytyksiä, ei tehty muutoksia.

Aborttilakiin on tullut muutos myös osana seksuaalirikoslainsäädännön uudistusta. Aborttilaista kumottiin 1.1.2023 lähtien 3 §, jonka mukaan jos nainen on saatettu raskaaksi seksuaalirikoksen seurauksena, ei raskautta saa keskeyttää, ellei rikoksesta ole nostettu syytettä tai sitä ole ilmoitettu syytteen esittämiseksi taikka rikoksen tapahtumista asian johdosta toimitetun esitutkinnan perusteella ole pidettävä ilmeisenä (laki raskauden keskeyttämisestä annetun lain muuttamisesta 730/2022).

Sukupuolen vahvistamista koskevan lainsäädännön muutokset

Eduskunta on hyväksynyt uuden sukupuolen vahvistamisesta annetun lain (/), jonka myötä kumotaan transsukupuolisen sukupuolen vahvistamisesta annettu laki (563/2002). Laki tulee voimaan päivänä kuuta 2023. Lainsäädäntöuudistuksessa lainsäädännöstä poistuu sukupuolen vahvistamisen edellytyksenä se, että henkilö on steriloitu tai että hän muusta syystä on lisääntymiskyvytön. Tästä johtuen kumotaan steriloilain (283/1970) 1 §:n 7 kohta, jonka mukaan sterilointiin voidaan asianomaisen henkilön pyynnöstä ryhtyä, kun henkilö pysyvästi kokee kuuluvansa vastakkaiseen sukupuoleen ja elää tämän sukupuolen mukaisessa roolissa.

Voimassa oleva lomakeasetus

Lomakeasetuksen 1 §:n mukaan asetuksessa säädetään raskauden keskeyttämisen ja steriloinnin hakemiseen ja päätöksentekoon sekä edellä mainittujen toimenpiteiden ilmoittamiseen liittyvistä lomakkeista. Asetuksen 2 §:n mukaan ja steriloinnista koskevat lomakkeet vahvistetaan tämän asetuksen liitteiden mukaisiksi (liitteet 1—6). Asetuksen 3 §:ssä määritellään tarkemmin, missä tilanteissa käytetään mitään lomaketta:

- raskauden keskeyttämistä koskeva hakemus ja siihen liittyvä lääkärin lausunto hakijan terveydentilasta sekä lääkärin lausunto keskeytyksen perusteiden olemassaolosta ja päätös laaditaan lomakkeelle AB 1 *Raskauden keskeyttäminen*;
- selvitys hakijan ja hänen perheensä elämänoloista ja muista olosuhteista laaditaan lomakkeelle AB 2 *Selvitys naisen ja hänen perheensä elämänoloista* (liite lomakkeeseen AB 1);
- lääkärin lausunto sikiön terveydentilasta laaditaan lomakkeelle AB 3 *Raskauden keskeyttäminen sikiöperusteella* (liite lomakkeeseen AB 1);
- steriloinnista koskeva hakemus ja siihen liittyvä lääkärin lausunto sekä lääkärin lausunto steriloinnin perusteiden olemassaolosta ja päätös laaditaan lomakkeelle ST 1 *Steriloiminen*;
- ilmoitus tehdystä raskauden keskeyttämisestä tilastoviranomaiselle (THL) tehdään lomakkeella AB 4 *Ilmoitus suoritetusta raskauden keskeyttämisestä*

-ilmoitus tehdystä steriloinimisesta tilastoviranomaiselle (THL) tehdään lomakkeella *ST2 Ilmoitus suoritetusta steriloinimisesta*.

Tietojen luovuttamista koskeva lainsäädäntö

Potilastietojen käsittelystä säädetään potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992, jäljempänä *potilaslaki*) 4 luvussa ja potilasasiakirjamerkinnöistä myös potilasasiakirjoista annetussa sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa (94/2022). Potilaslain 2 §:n määritelmän mukaan potilasasiakirjoilla tarkoitetaan laissa potilaan hoidon järjestämisessä ja toteuttamisessa käytettäviä, laadittuja tai saapuneita asiakirjoja taikka teknisiä tallenteita, jotka sisältävät hänen terveydentilaansa koskevia tai muita henkilökohtaisia tietoja. Lomake-asetuksen lomakkeet ovat siten potilasasiakirjoja. Asiakastietolaissa säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen ja asiakkaan itsensä tuottamien hyvinvointitietoja sähköisestä käsittelystä terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden järjestämisen ja tuottamisen käyttötarkoituksissa.

Aborttilain 15 §:n 2 momentin mukaan raskauden keskeyttämistä koskevissa asioissa käytettävien lomakkeiden kaavat vahvistetaan sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella. Vastaavasti steriloinimislain 13 §:n 2 momentin mukaan steriloinimista koskevissa asioissa käytettävien lomakkeiden kaavat vahvistetaan sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella. Lomakeasetuksen 3 §:n mukaan raskauden keskeyttämistä ja steriloinimista koskevat hakemukset ja ilmoitus tilastoviranomaiselle (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos) tulee tehdä lomakeasetuksen mukaiselle lomakkeelle pykälässä tarkemmin säädettyin perustein. Aborttiasetuksen 9 §:n 2 ja steriloinimisasetuksen (427/1985) 7 §:n 2 momentin mukaan raskauden keskeyttämistä ja steriloinimista koskevien asiakirjojen säilyttämisestä on voimassa, mitä potilasasiakirjojen säilyttämisestä potilaslaissa ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä annetussa laissa (159/2007) sekä niiden nojalla säädetään. Viittaus lakiin 159/2007 on vanhentunut, sillä se on kumottu ja korvattu sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä annetulla lailla (784/2021), jäljempänä *asiakastietolaki*. Aborttiasetuksen 9 §:n 2 momenttia ehdotetaan kumottavaksi aborttiasetuksesta tämän lomakeasetuksen kanssa yhtä aikaa valmisteltavissa asetusmuutoksissa, sillä lomakkeiden ollessa potilasasiakirjoja niitä koskee potilasasiakirjojen ja asiakastietolain sääntely ilman, että asiasta säädetään erikseen.

Eduskunnan käsittelyssä on parhaillaan hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä sekä siihen liittyviksi laeiksi (HE 246/2022 vp), jossa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelyä koskeva keskeinen sääntely koottaisiin yhteen lakiin ja saatettaisiin kokonaisuudessaan vastaamaan perustuslain ja tietosuojasetuksen vaatimuksia. Jos eduskunta hyväksyy uuden lain, asiakastietolaki 784/2021 sekä potilaslain potilasasiakirjoja koskeva sääntely kumotaan. Uuden lain ehdotettu voimaantuloaika on 1.1.2024.

Lomaketta käytetään lähetteenä terveydenhuollossa silloin, kun raskauden keskeyttämistä tai steriloinimista koskevaan menettelyyn osallistuu kaksi lausunnon antavaa lääkäriä. Potilaslaissa säädetään potilastietojen luovuttamisesta hoidon yhteydessä.

Lomakkeet lähetetään Valviraan silloin kun se käsittelee hakemuksen. Valviran tiedonsaantioikeuksista säädetään Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain (669/2008, jäljempänä *Valvira-laki*) 6 §:ssä. Mainitun 6 §:n 1 momentin mukaan muun muassa valtion ja hyvinvointialueen viranomaisen sekä sairaanhoitotoimintaa harjoittava yhteisö tai laitos ovat velvollisia pyynnöstä antamaan maksutta virastolle 2 §:ssä tarkoitettujen tehtävien suorittamiseksi välttämättömät tiedot ja selvitykset sen estämättä, mitä salassapitovelvollisuudesta säädetään. Mainitussa 2 §:ssä säädetään

Valviran tehtävistä. Pykälän 1 momentin 2 kohdan mukaan Valviran tehtävänä on huolehtia raskauden keskeyttämisestä ja steriloinnista koskevassa lainsäädännössä sille säädettyistä tehtävistä.

Lomakkeita AB4 ja ST 2 käytetään siihen, että terveydenhuolto ilmoittaa raskauden keskeytyksestä ja steriloinnista Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimus- ja tilastointitehtäviin sovelletaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksesta annettua lakia (668/2008), jatkossa *THL-laki*. Mainitun lain 2 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan laitoksen tehtävänä on tutkia ja seurata väestön hyvinvointia ja terveyttä, niihin vaikuttavia tekijöitä ja niihin liittyviä ongelmia, ongelmien yleisyyttä ja ehkäisymahdollisuuksia, sekä kehittää ja edistää toimenpiteitä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi ja ongelmien vähentämiseksi ja 2 kohdan mukaan tutkia, seurata, arvioida ja kehittää sekä ohjata sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaa ja antaa asiantuntijatukea hyvinvointia ja terveyttä edistävien politiikkojen, toimintatapojen ja käytäntöjen toteuttamiseksi. Mainitun 1 momentin 4 c kohdan mukaan laitoksen tehtävänä on toimia tilastolain (280/2004) 2 §:n 2 momentissa tarkoitettuna tilastoviranomaisena.

THL-lain 5 §:n nojalla THL:lla on laajat tiedonsaantioikeudet sosiaali- ja terveydenhuollon järjestäjiltä ja tuottajilta laitoksen lain 2 §:n 1 momentin 1–3, 4 ja 4 d kohdassa säädettyjen tehtävien hoitamista varten. Pykälän 1 momentin mukaan laitoksella on oikeus saada sosiaali- ja terveydenhuoltoa järjestäviltä viranomaisilta sekä yksityisesti sosiaali- ja terveystalouden palveluja järjestäviltä ja tuottavilta avo- ja laitospalveluita koskevat tiedot muun muassa asiakkaasta ja potilaasta, palvelun antamisen perusteesta ja saatavuudesta, sairaudesta, vammasta, vammaisuudesta, sosiaalisesta tilanteesta ja lääketieteellisestä tilasta sekä niihin liittyvistä toimenpiteistä ja päätöksistä, palveluista ja hoidosta, tutkimustuloksista, lääkityksestä ja kuntoutuksesta. Pykälän 2 momentin mukaan 1 momentissa tarkoitettuna tunnustietona kerätään henkilöstä henkilötunnus ja muusta tietoyksiköstä sen yksilöivä tunnus. Pykälän 3 momentin mukaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella on oikeus saada 1 ja 2 momentissa tarkoitettut tiedot teknisen käyttöyhteyden avulla. Lomakkeilla AB 4 ja ST 2 tiedot kerätään tunnisteellisina.

THL-lain 5 h §:n 3 momentin mukaan THL saa käyttää 5 §:n nojalla saamia tietoja myös tilastoviranomaistehtäviin. THL julkaisee vuosittain tilastot raskauden keskeytyksistä ja steriloinneista.

THL-lain 5 c §:n 1 momentin mukaan rekisterinpitäjällä, jonka rekisteritietoja 5 §:n 1 momentissa tarkoitettu Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tiedonsaantioikeus koskee, on velvollisuus luovuttaa laitokselle 5 §:ssä tarkoitettut tiedot laitoksen päätöksen mukaisesti. Lain 5 c §:n 2 momentin mukaan THL päättää 1 momentissa tarkoitettujen tiedonantovelvollisuuden perusteella toteutettavista uusista tiedonkeruista sekä tiedonkeruiden laajentamisesta, niiden antamisessa noudatettavista määräajoista ja menettelytavoista sekä tiedonantajille toimitettavista palautetiedoista.

Aborttiasetuksen 9 §:n ja sterilointiasetuksen 7 §:n sääntely täydentää THL-lain 5 §:n, 5 c §:n 1 momentin ja 5 h §:n 3 momentin tiedonsaantioikeuksia koskevaa sääntelyä säätämällä määräajan, jolloin raskauden keskeytystä ja sterilointia koskeva tieto tulee lähettää THL:lle.

Lomake-asetuksen sääntelyn takia raskauden keskeyttämisessä ja steriloinneissa kerättävät tiedot eivät ole THL-lain 5 c §:ssä tarkoitettulla tavalla THL:n määriteltävissä, sillä niistä säädetään sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella. Kuitenkin perusteltua on, että THL tekee lomakkeiden AB4 ja ST 2 muutoksista 5 c §:n mukaisen päätöksen lomakeasetuksessa säädettyä noudattaen.

THL-lain 5 h §:n 1 momentissa säädetään lisäksi THL:n tiedonsaantioikeuksista tilastotarkoituksiin silloin, kun tietoja ei kerätä tunnisteellisina.

THL-lain 5 ja 5 h §:n nojalla tapahtuvaa henkilötietojen käsittelyä käsitellään mainittuja pykäläiä koskevassa hallituksen esityksessä HE 159/2017 vp.

Voimassa olevan lomakeasetuksen muutostarpeet ja keskeiset muutosehdotukset

Raskauden keskeyttämisessä käytettäviä lomakkeita AB1–AB4 tulee muuttaa siten, että niissä otetaan huomioon se, että jatkossa ennen 12. raskausviikon loppua tehtävissä keskeytyksissä ei tarvita lääkärin, lääkärin tai Valviran lupaa eikä keskeytykselle tarvitse esittää perusteita. Nyt esitettävissä muutoksissa kuitenkin esitetään, että AB 1 ja AB 4 lomakkeet täytetään edelleen soveltuvien osin myös näissä raskauden keskeytyksissä. Aborttilain 15 §:n 2 momentin voidaan tulkita velvoittavan, että näissäkin keskeytyksissä tulee käyttää sosiaali- ja terveysministeriön vahvistamaa lomaketta (”Raskauden keskeyttämistä koskevissa asioissa käytettävien lomakkeiden kaavat vahvistetaan sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella.”). Asetuksen soveltamisalaa on täsmennettävä. Lomakkeista ST 1 ja ST 2 tulee poistaa viittaukset sääntelyyn, jonka mukaan steriloinnin perusteena voi olla steriloinnislain 1 §:n 7 kohta.

Sukupuolen vahvistamista koskevan lainsäädännön ja steriloinnislain muutoksien johdosta on tarve muuttaa myös steriloinniasetusta. Muutokset steriloinniasetukseen tehdään osana toista säädösvalmisteluhanketta (VN/28904/2022), jossa sukupuolen vahvistamisesta annetun lainsäädännöstä johtuvat muutokset tehdään steriloinniasetuksen lisäksi erikoissairaanhoidon työnjaosta ja eräiden tehtävien keskittämisestä annettuun valtioneuvoston asetukseen (582/2017) sekä seulonnoista annettuun valtioneuvoston asetukseen (339/2011).

Lomakeasetuksessa oleviin lomakkeisiin tehtäisiin vähimmäistason muutokset, sillä hankkeen aikataulu ei käytännössä salli merkittävien muutosten tekemistä ottaen huomioon muun muassa se, että muutokset edellyttävät muutoksia THL:n koodistopalveluun ja potilastietojärjestelmiin, joiden toimeenpanoon on varattava aikaa, ja aborttilain muutokset tulevat voimaan jo 1.9.2023 ja steriloinnislain muutokset keväällä 2023. Eduskunta antoi OmaTahto2020 –kansalaisaloitteen käsittelyn yhteydessä lausuman, jonka mukaan eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto käynnistää välittömästi valmistelun raskauden keskeyttämisestä annetun lain laajemmasta kokonaisuudistuksesta tavalla, joka edelleen vahvistaa raskaana olevan itsemääräämisoikeutta. Jos hallitus päättää käynnistää lainsäädännön kokonaisuudistuksen, tulee samassa yhteydessä tarkastella raskauden keskeytyksessä käytettävien lomakkeiden ja laajemmin keskeytykseen liittyvän hallintomenettelyn uudistamistarpeita.

4. Pääasialliset vaikutukset

Lomakkeiden päivittäminen on välttämätön lakimuutoksista johtuva toimi, jotta terveydenhuolto, Valvira ja THL voivat hoitaa lakisäätteisiä tehtäviään. Uusituissa lomakkeissa otetaan huomioon raskauden keskeyttämistä koskevan lainsäädännön keskeinen muutos eli se, että ennen 12. raskausviikon loppua tehtävissä keskeytyksissä ei tarvita lääkärin, lääkärin tai Valviran lupaa eikä keskeytykselle tarvitse esittää perusteita. Kun lomakkeissa ei enää säädetä hakemuksesta ja luvista näillä raskausviikoilla, vahvistaa tämä myös käytännön tasolla sitä, ettei keskeytystä hakevalta kysytä perusteluja päätökselleen, eli osaltaan tuetaan raskaana olevan itsemääräämisoikeuden toteutumista.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö on nyt voimassa olevan lomakeasetuksen antamisen yhteydessä julkaisut lomakkeiden täyttöohjeen (Raskauden keskeyttäminen ja sterilointi. Lomakkeet ja täyttöohjeet sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön selvityksiä 2008:43¹). Ohje on hyvin yksityiskohtainen, yli 100 sivua pitkä. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö ei pääsääntöisesti ohjaa terveydenhuoltoa näin yksityiskohtaisella ohjauksella. Erikseen on vielä linjattava, uudistetaanko lomakkeiden täyttämistä koskeva ohjeistus vai luovutaanko näin yksityiskohtaisen ohjeistuksen antamisesta. Vaihtoehtona selvitetään, voisiko lomakkeiden täyttämiseen liittyvän ohjeistuksen päivitys siirtyä THL:n tehtäväksi.

Lomakkeiden muutoksilla on vaikutuksia Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen koodistopalveluun sekä potilastietojärjestelmiin, joihin lomakkeet on toteutettu.

Koodistopalveluun tulee päivittää tieto lomakkeiden muutoksista, kuten muuttuvat tekstit ja poistettavat kentät, jotta muutokset voidaan toteuttaa kansallisesti yhdenmukaisella tavalla potilastietojärjestelmiin.

Lomakkeet on toteutettu joihinkin terveydenhuollossa käytettäviin potilastietojärjestelmiin, jotta tiedot voidaan täyttää sähköisesti. Siten muutokset pitää toteuttaa kyseisiin tietojärjestelmiin, sekä jaella uudet versiot tietojärjestelmiä käyttäville terveydenhuollon organisaatioille. Ne terveydenhuollon organisaatiot, joiden tietojärjestelmissä lomakkeita ei ole, käyttävät Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisemia täytettäviä pdf-lomakkeita. Lomakkeet AB4 ja ST2 täytetään näissä tapauksissa käyttäen THL:n tuottamaa sähköistä lomaketta (Lomakepalvelu), jonka THL päivittää vastaamaan uusia lomakkeita niin, että se on käytössä 1.9.2023. PDF-lomakkeita ja THL:n tuottamaa sähköistä lomaketta voidaan käyttää myös silloin, jos uusien lomakeversioiden päivityksiä ei ehdittäisi ottaa tietojärjestelmässä käyttöön lain voimaantuloon 1.9.2023 mennessä.

Edellä on kuvattu THL-lain 5 c §:n mukaista THL:n päätöstä tiedonkeruuseen liittyen. THL-lain 5 d §:n mukaan jos kysymyksessä on uusi tiedonkeruu tai jo kerättävien tietojen tietosisältöjen merkittävä muutos taikka tiedonkeruiden laajentaminen, THL:n on neuvoteltava 5 c §:n 1 momentissa tarkoitettuja tiedonantajia edustavien järjestöjen tai organisaatioiden kanssa sekä kuultava tietosuojavaltuutettua mainitun pykälän 2 momentissa tarkoitettua tietojen keräämisestä ennen kuin se tekee päätöksen tiedonantovelvollisuudesta. Kuten edellä on todettu, kun kerättävistä tiedoista säädetään sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön asetuksella, ei THL:llä ole muuhun tiedonkeruuseensa vertautuvaa mahdollisuutta päättää kerättävien tietojen sisällöstä. THL:n tulee kuitenkin 5 c §:n mukaista päätöstä tehdessään huolehtia 5 d §:n mukaisesta neuvotteluelvoitteesta THL-lain edellyttämällä tavalla.

5. Lausuntopalaute

Luonnos asetusmuutoksiksi on lausunnoilla 20.2–15.3.2023. Samaan aikaan on lausunnoilla abortti-asetuksen muutosehdotukset. Lausuntoaika on normaalia lyhyempi, koska lomakeasetukseen tulevat muutokset on saatava hyväksytyä melko nopealla aikataululla, jotta niistä johtuvat muutokset ehditään viedä potilastietojärjestelmiin ennen lain ja asetusten muutosten voimaantuloa 1.9.2023.

Lausunnon antoivat...

¹ <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/71918>

6. Säännöskohtaiset perustelut

1 §. Soveltamisala. Voimassa olevan 1 §:n mukaan lomakeasetuksessa säädetään raskauden keskeyttämisen ja steriloinnin hakemiseen ja päätöksentekoon, taustatiedoista sekä edellä mainittujen toimenpiteiden ilmoittamiseen liittyvistä lomakkeista. Pykälään lisättäisiin uusi 2 momentti, jonka mukaan mainitussa asetuksessa säädetään myös lomakkeesta, johon kirjataan raskauden keskeyttämisen ja hoidon toteuttamisen kannalta tarpeelliset tiedot, kun raskaus on kestänyt enintään kahdennentoista raskausviikon loppuun. Lisäys on tarpeellinen, koska 2 momentissa tarkoitetuissa keskeytyksissä ei tehdä hakemusta tai päätöstä raskauden keskeyttämiseksi. Kuitenkin lomakkeita AB 1 ja AB 4 olisi käytettävä myös näissä raskauden keskeytyksissä. Lisäksi näissäkin keskeytyksissä voitaisiin käyttää lomaketta AB3 sikiövaurion tehtävien tutkimusten kirjaamisessa, jos se kyseisessä terveydenhuollon organisaatiossa on hyödyllinen tapa kirjata tiedot osaksi potilasasiakirjoja.

3 §. Lomakkeiden tarkoitus. Pykälässä säädetään siitä, mitä lomaketta käytetään missäkin tilanteessa. Pykälän uuden 1 kohdan mukaan raskauden keskeyttämisen ja hoidon toteuttamisen kannalta tarpeelliset tiedot, kun raskaus on kestänyt enintään kahdennentoista raskausviikon loppuun, laaditaan lomakkeelle AB 1 *Raskauden keskeyttäminen*. Nykyinen 1 kohta, jonka mukaan raskauden keskeyttämistä koskeva hakemus ja siihen liittyvä lääkärin lausunto hakijan terveydentilasta ja raskauden keskeyttämistä koskevan lain tarkoitettu lausunto ja päätös laaditaan lomakkeelle AB 1, siirtyisi uudeksi 2 kohdaksi. Lomaketta AB 1 käytettäisiin siis niin 1 kuin 2 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa, ja mainittuun lomakkeeseen tehtäisiin tämän johdosta useita muutoksia, joita kuvataan jäljempänä.

Nykyiset 2–6 kohdat muuttuisivat numeroinniltaan 3–7 kohdiksi. Pykälän johdanto-osassa ja uudessa 2 kohdassa päivitetäisiin pykäläviittaus vastamaan lakimuutoksia.

Pykälän johdanto-osassa ja kohdissa 6 ja 7 ilmaisu ”tilastoviranomainen” muutettaisiin viittamaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitokseen.

4 §. Kaavan mukaisten lomakkeiden jälkipainokset. Pykälä ehdotetaan kumottavaksi, sillä sen sääntely heijastaa aikaa, jolloin käytössä olivat paperilomakkeet. Pykälän 1 momentin mukaan kaavan mukaisten lomakkeiden jälkipainokset sallitaan. Käytännössä nykyään ei paineta lomakkeista painoksia, vaan lomakkeet ovat sähköisesti saatavilla ja osassa potilastietojärjestelmiä integroituna potilastietojärjestelmiin. Säännös on siten tarpeeton. Pykälän 2 momentin mukaan ministeriön vahvistuslauseke voidaan liittää vain kaavan mukaiseen sähköiseen tai muuhun lomakkeeseen, joka on tehty kaavan mukaiselle sähköiselle tai muulle lomakkeelle. On selvää, että lomakkeista säädettäessä asetuksella, ei muun sisältöistä lomaketta ole sallittua merkitä ministeriön vahvistamaksi lomakkeeksi. Säännös voidaan siten kumota.

Liitteet

Seuraavassa kuvataan muutoksia, joita ehdotetaan tehtäväksi lomakkeisiin. Lomakkeet annetaan uudestaan kokonaan, mutta perusteluissa siis kuvataan vain muutosehdotukset suhteessa voimassa oleviin lomakkeisiin.

Liite 1. AB 1 *Raskauden keskeyttäminen*. Lomakkeen nimen, ”Raskauden keskeyttäminen”, alla olevaa selostusosaa muutetaan. Selostusosassa lukee nyt, ”Lomake sisältää lääkärinlausunnon, hakemuksen ja päätöksen. Lomake on myös lähete keskeyttämissairaalaan.”. Koska lomaketta käytettä-

siin myös keskeytyksiin, jotka eivät ole edenneet yli raskausviikon 12+0, ensimmäinen virke muutetaan muotoon ”Lomaketta käytetään raskauden keskeyttämisen ja siihen liittyvän hoidon toteuttamisen kannalta tarpeellisten tietojen kirjaamiseen sekä keskeyttämiseen liittyvän lääkärinlausunnon, hakemuksen ja päätöksen laatimiseen terveydenhuollossa.” Jälkimmäinen virke muutetaan muotoon ”Lomake on myös lähete terveydenhuollon toimintayksikköön, jossa keskeytys suoritetaan”. Lomake ei ole ainoa paikka, mihin keskeyttämiseen liittyvän hoidon kannalta tarpeellisia tietoja saa kirjata, vaan niitä voidaan kirjata muutenkin potilasasiakirjoihin hyvän hoidon edellyttämällä tavalla.

Lomakkeen kohdissa 1–7 kysytään hakijan henkilötietoja, kuten nimi, henkilötunnus ja siviilisääty. Kuvailutietoa muutetaan siten, että mainitut tiedot ovat ”Raskauden keskeytykseen hakeutuneen henkilötiedot”, ei ”Hakijan henkilötiedot”, koska kun raskaus ei ole edennyt yli raskausviikon 12+0 keskeytykseen hakeutuva ei ole ”hakija”. Vastaava muutos tehdään kohtien 8–10 kuvailutiedoissa, eli mainitut tiedot jatkossa olisivat ”Raskauden keskeytykseen hakeutunutta koskevia muita tietoja” ei ”Hakijaa koskevia muita tietoa”.

Voimassa olevassa lomakkeessa kohdassa 10 pyydetään täyttämään tieto hakijan ammatista tai työstä. Tieto ei ole oleellinen raskauden keskeyttämisen taustatiedoissa, ja kohta poistettaisiin lomakkeista AB 1 ja AB 4, samoin kuin lomakkeista ST 1 ja ST 2. Tieto kuitenkin jatkossakin olisi lomakkeessa AB2, sillä henkilön työolosuhteilla voi olla merkitystä, kun hakija hakee raskauden keskeyttämistä oman tai hänen perheensä elämänoloista tai muista olosuhteista aiheutuvan huomattavan rasituksen perusteella.

Kohdassa 17 (nykyisin kohta 18) täytetään lääkärin arvio raskauden kestosta ja päivämäärä, jona arvio on tehty. On tiedossa, että on ollut variaatiota siitä, miten kohta on täytetty. Kohdan kuvailua muutetaan täsmällisempään muotoon ”Raskauden kesto (paras arvio kestosta arviointiajankohtana)”.

Lomakkeeseen ehdotetaan uusi 19 kohta, johon erotettaisiin omaksi kohdaksi nyt osana kohtia 20 ja 21 olevat tiedot monisikiöraskaudesta. Kohtaan siirtyisi siten täytettäväksi tieto elävien sikiöiden lukumäärästä lääkärin suorittaman tutkimuksen perusteella sekä siitä, suunnitellaanko osakeskeyttämistä ja keskeytettävien sikiöiden lukumäärä.

Kohtaan 20 täytetään jatkossakin raskauden keskeyttämiseen vaikuttavat löydökset, somaattinen, psyykinen ja sosiaalinen tila ja raskaudenaikaiset altistukset. Kohtaan lisättäisiin selostuksena täydennys, että täyttäminen on pakollista vain, jos raskauden kesto on yli 12+0 raskausviikkoa. Kohtaan voidaan tarvittaessa kirjata myös tietoja aiemmilla raskausviikoilla, jos se on tarpeellista hoidon kannalta.

Kohtaan 21 täytetään jatkossakin tiedot, joiden hakija katsoo vaikuttavan raskauden keskeyttämistä koskevan asian ratkaisuun. Kohtaan lisätään selostuksena täydennys, että kohta täytetään vain, jos raskauden kesto on yli 12+0.

Kohdassa 22 (nykyisin kohta 23) täytetään tiedot keskeytykseen hakeutumisen perusteesta. Voimassa olevassa lomakkeessa kuvailuosa on ”Hakemuksen peruste. Diagnoosit.” ja tämä kuvaus muutettaisiin siis muotoon ”Keskeytykseen hakeutumisen peruste”. Kohdassa on 9-kohtainen luettelo, josta valitaan laissa säädetty peruste keskeytykseen hakeutumiselle. Luettelon otsake muutettaisiin muotoon ”Peruste hakeutua raskauden keskeytykseen” kun nykyisessä lomakkeessa otsake on ”Laissa (239/1970 säädetty perusteet, joiden nojalla hakija hakee lupaa raskauden keskeyttämiseen”.

Luettelossa olevat lakiviittaukset päivitettäisiin vastaamaan 1.9.2023 voimaan tulevia aborttilain muutoksia. Lisäksi luetteloon lisättäisiin uusi kohta 0, ”Raskauden kesto 12+0 tai alle (L 1 § 1 mom.)”, joka siis on itsessään peruste, jonka lisäksi ei tarvitse esittää lääketieteellisiä tai sosiaalisia perusteita keskeytyksen saamiseksi. Luetteloon ehdotetaan lisättäväksi uusi 0-kohta, eikä muutettavaksi luettelon kaikkia numerointoja, koska numerointien muutos saattaisi aiheuttaa hankaluuksia tilastoinnissa.

Luettelon kohdassa 3 muutetaan peruste ”väkisinmakaaminen tms (L 1 § 3 kohta)” muotoon ”seksuaalirikos (L 1 § 3 mom. 3 kohta)”, sillä mainitussa aborttilain kohdassa viitataan raiskaus- ja hyväksikäyttör rikosten lisäksi sukupuoliyhteyden lähisukulaisten kesken. Kun perusteena on tämä aborttilain kohta, voimassa olevassa lomakkeessa on täsmennys ”rikosilmoitus aina liitteenä”. Kuten yleisperusteluissa on todettu, aborttilaista on kumottu 3 §, jonka mukaan tiettyjen seksuaalirikosten ollessa kyseessä raskautta ei saa keskeyttää, ellei rikoksesta ole nostettu syytettä tai sitä ole ilmoitettu syytteen pantavaksi taikka rikoksen tapahtumista asian johdosta toimitetun esitutinnan perusteella ole pidettävä ilmeisenä. Aborttiasetuksen 6 §:n 2 momentti, joka täydentää sääntelyä, ehdotetaan myös kumottavaksi. Mainitun 6 §:n 2 momentin mukaan lain 3 §:n 1 momentissa tarkoitettussa tapauksessa on hakijan esitettävä asianomaisen syyttäjän tai poliisiviranomaisen antama todistus siitä, että rikoksesta on nostettu syyte, tai että se on ilmoitettu syytteen pantavaksi taikka poliisiviranomaisen antama, poliisitutkintaan perustuva kirjallinen selvitys, jonka nojalla rikoksen tapahtumista on pidettävä ilmeisenä. Täten lomakkeessa kohta ”rikosilmoitus aina liitteenä” muutettaisiin muotoon ”mahdollinen rikosilmoitus liitteenä”, jolloin hakemuksen tueksi voidaan lisätä tällainen asiakirja, mutta se ei ole pakollinen aborttilain 1 §:n 3 momentin 3 kohdan perusteella keskeytystä haettaessa.

Luettelon kohdassa 6 on perusteena synnyttänyt neljä tai enemmän lasta, ja lomakkeeseen merkitään mistä tieto on saatu. Kohdassa päivitettäisiin viranomaisen nimi, eli eräänä lähteenä voi olla Digi- ja viestintävirasto, kun nykyisessä lomakkeessa viitataan viranomaiseen sen aiemmalla nimellä Väestötietokeskus.

Kohdassa 23 ”Diagnoosit” (nykyisin kohta 24) päivitetään lakiviittaukset.

Kohdassa 24 (nykyisin kohta 22) täytetään perusteet raskauden keskeyttämisen viivästymiselle (L 1 § 4 mom.). Mainitun lainkohdan mukaan jos Valviralta haetaan lupaa raskauden keskeyttämiseen kahdennentoista raskausviikon jälkeen, hakemuksessa on tuotava esiin ja perusteltava, miksi raskaus on havaittu myöhään tai miksi raskauden keskeytys on viivästynyt (ei kuitenkaan silloin, jos hakija raskaaksi saatettaessa on alle 17-vuotias). Kohdassa lisäksi selostustekstissä selvennetään, missä tilanteissa kohta 24 täytetään.

Kohdasta poistetaan käsite ”erityiset syyt”, jotka vaikuttavat asian ratkaisuun, koska käsite poistuu lainsäädännöstä 1.9.2023 lukien, ja sen sijaan säädetään siis velvoitteesta esittää syyt miksi raskaus on havaittu myöhään tai miksi raskauden keskeytys on viivästynyt.

Kohtaa 24 vastaava kohta on nykyisessä lomakkeessa kohtana 22, eli ennen edellä kuvattua uutta kohtaa 22/nykyistä 23 kohtaa. Kohtien järjestys muutetaan, koska lomakkeen katsotaan etenevän loogisemmin tässä järjestyksessä.

Kohdassa 25 edelleen edellytetään, että hakija allekirjoittaa hakemuksen omakätisesti, koska abortti-asetuksessa edelleen edellytys omakätisestä allekirjoituksesta. Nykyisessä lomakkeessa lukee seuraavasti ” Pyydän lupaa, että raskauteni saataisiin keskeyttää. Samalla annan suostumukseni siihen, että

asiaa käsitteleville viranomaisille saadaan antaa minua koskevia, muutoin salassapidettäviä, tämän asian käsittelemiseksi tarpeellisia tietoja. Samalla vakuutan, että olen lääkäriltä saanut selvityksen raskauden keskeyttämisen merkityksestä ja vaikutuksista. Vakuutan antamani tiedot oikeiksi.”

Kohdassa muutetaan kirjausta ”Samalla annan suostumukseni siihen, että asiaa käsitteleville viranomaisille saadaan antaa minua koskevia, muutoin salassapidettäviä, tämän asian käsittelemiseksi tarpeellisia tietoja.” Potilaslain 13 §:n 1 momentin mukaan potilasasiakirjoihin sisältyvät tiedot ovat salassapidettäviä. Pykälän 2 momentin mukaan terveydenhuollon ammattihenkilö tai muu terveydenhuollon toimintayksikössä työskentelevä taikka sen tehtäviä suorittava henkilö ei saa ilman potilaan kirjallista suostumusta antaa sivulliselle potilasasiakirjoihin sisältyviä tietoja. Sivullisella tarkoitetaan muita kuin asianomaisessa toimintayksikössä tai sen toimeksiannosta potilaan hoitoon tai siihen liittyviin tehtäviin osallistuvia henkilöitä.

Pykälän 3 momentin 1 kohdan sen estämättä, mitä 2 momentissa säädetään, saadaan antaa potilasasiakirjoihin sisältyviä tietoja, jos tiedon antamisesta tai oikeudesta tiedon saamiseen on laissa erikseen nimenomaisesti säädetty. Valviralla on Valvira-lain 6 §:n nojalla oikeus saada tiedot hyvinvointialueelta ja yksityisiltä palveluntuottajilta aborttilain mukaisia tehtäviä varten.

Potilaslain 3 momentin 2 kohdan mukaan sen estämättä, mitä 2 momentissa säädetään, saadaan antaa potilaan tutkimuksen ja hoidon järjestämiseksi tarpeellisia tietoja toiselle terveydenhuollon toimintayksikölle tai terveydenhuollon ammattihenkilölle sekä yhteenveto annetusta hoidosta potilaan hoitoon lähettäneelle terveydenhuollon toimintayksikölle tai terveydenhuollon ammattihenkilölle ja potilaan hoidosta vastaavaksi lääkäriksi mahdollisesti nimetylle lääkärille potilaan tai hänen laillisen edustajansa suullisen suostumuksen tai asiayhteydestä muuten ilmenevän suostumuksen mukaisesti. Potilaslain 13 §:n 2 momentin nojalla tietoja voi lukea asianomaisessa toimintayksikössä potilasta hoitavat, mutta 13 §:n 2 momentin 3 kohdan 2 nojalla toiseen toimintayksikköön tietojen luovuttaminen edellyttää suostumusta, joskaan ei kirjallista suostumusta.

Edellä todettuun viitaten suostumusta koskeva lauseke muutetaan muotoon ” Jos raskauteni keskeyttämistä koskevaa asiaa käsitellään toisessa terveydenhuollon yksikössä, annan luvan luovuttaa tietoja tätä keskeyttämistä koskevaa asiaa käsitteleville terveydenhuollon ammattihenkilöille ja toimintayksiköille. Jos raskauteni keskeyttämistä koskevaa asiaa käsitellään Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksessa, olen tietoinen, että tietojani voidaan luovuttaa virastolle raskauden keskeyttämistä koskevan hakemukseni ratkaisemiseksi.” Osana lomakkeen täyttämistä lääkärin tulee informoida hakijaa, käsitelläänkö asia terveydenhuollon piirissä vai Valvirassa.

Saatua selvitystä koskeva virke muutetaan muotoon ” Samalla vakuutan, että olen saanut selvityksen raskauden keskeyttämisen merkityksestä ja vaikutuksista”, sillä aborttiasetukseen ehdotettavien muutosten myötä selvityksen voisi antaa muukin laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilö kuin lääkäri.

Kohtaan tehdään selvennys, että hakija allekirjoittaa hakemuksen vain, jos kyse on raskauden keskeytyksestä, jossa raskauden kesto yli 12+0. Varhaisemmissa keskeytyksissä ei ole tarvetta erikseen allekirjoittaa lomaketta, koska lomaketta ei lähetetä Valviralle tai toiselle lääkärille päätöksentekoa varten. Terveydenhuollossa ei yleisestikään kirjoiteta kirjallisia suostumuksia hoitotoimenpiteisiin. Edunvalvojan allekirjoitus ja asiaan liittyvät liitteet vaaditaan kuitenkin raskauden kestosta riippumatta.

Kohdissa 26 ja 27 erotetaan omiksi kohdiksi lääkärin kannanotto raskauden keskeyttämisen perusteiden olemassaolosta riippuen siitä, onko kyse siitä, että raskaus keskeytetään ns. terveysvaaran perusteella (raskauden jatkuminen tai lapsen synnyttäminen raskaana olevan sairauden, ruumiinvian tai heikkouden vuoksi vaarantaisi hänen henkensä tai terveytensä) vai onko kyseessä tilanne, jossa lääkärin roolina on antaa lausunto Valviralle Valviran hakemuksen käsittelyä varten.

Kohta 26 täytetään terveysvaaratilanteissa. Tässä tapauksessa päätöksen keskeyttämisestä tekevät terveydenhuollossa kaksi lääkäriä raskausviikosta 12+1 lähtien. Tällöin ensimmäinen lääkäri eli niin sanottu lausunnonantajalääkäri täyttäisi kohtaan, ovatko esillä edellytykset raskauden keskeyttämiseen vai eivät. Kohtaan lisättäisiin täytettävä kohta siitä, haluaako hakija, että hakemus ohjataan Valviraan raskauden keskeyttämisluvan saamiseksi. Kohta liittyy aborttilain 6 §:n 2 momentin sääntelyyn, jonka mukaan jos kahden lääkärin päätös on kielteinen, voidaan lupa raskauden keskeyttämiseen pyytää Valviralta. Käytännössä säännöstä tulkitaan siten, että hakemus voidaan ohjata Valviraan jo silloin, jos lausunnonantajalääkärin kanta on kielteinen.

Jos kyseessä on raskauden keskeytys ennen raskausviikkoa 12+1, kohtaa ei täytetä, vaikka syy keskeytykselle käytännössä onkin raskaana olevan terveyteen liittyvät syyt, koska lainsäädännön systematiikassa tällöin on kyse omaan tahtoon perustuvasta keskeytyksestä, eikä lääkäri voi evätä keskeytystä. Lääkärin ei siten tarvitse ottaa kantaa, onko esillä terveyssyyt keskeytykseen tekemiseen vai eivät. Tällaiset terveydentilaan liittyvät seikat luonnollisesti kuitenkin kirjataan potilasasiakirjoihin osana potilaan hoitoa.

Kohta 27 koskee tilannetta, jossa lääkäri lähettää lomakkeen lausuntona Valviralle.

Kohtana 28 on uusi kohta, johon täytettäisiin osoite/toimintayksikkö, johon Valviran päätös pyydetään palauttamaan. Tämän tiedon lisääminen helpottaa Valviran työtä.

Kohtaan 29 (nykyinen kohta 28) tulisi lääkärin allekirjoitus, jonka lääkäri tekisi aina. Nykyisessä kohdassa pyydetään täyttämään virka-asema ja toimipaikka. Lääkäri voi toimia myös yksityissektorilla, joten jatkossa kohdassa täytetään ”ammattinimike ja toimintayksikkö”.

Nykyinen 29 kohta poistetaan kokonaan. Kohdassa pyydetään täyttämään, onko lääkäri valtion, kunnan tai kuntayhtymän palveluksessa oleva lääkäri; lausunnonantajaksi aborttilain 8 §:n 1 momentin nojalla määrätty lääkäri; eräissä tilanteissa lähettävä lääkäri; vai muu lääkäri. Lakimuutosten myötä tällainen erottelu ei ole enää oleellista, muun muassa koska aborttilain 8 § kumoutuu 1.9.2023 lukien.

Kohdat 30–34 täyttää suorittajalääkäri, mutta ainoastaan ns. terveysvaaraperusteessa raskauden keston ollessa yli 12+0. On mahdollista, että terveydenhuollossa keskeytyksen tekee muu lääkäri kun potilaan tutkinut lääkäri muissakin kuin näissä tilanteissa. Mahdollisesti lomaketta AB 1 käytetään näissä tilanteissa lähetteenä ja taustatietojen kirjaamiseen. Keskeytyksen suorittavan lääkärin luonnollisesti tulee tällöin tehdä potilasasiakirjoihin asianmukaiset potilasasiakirjamerkinnät, mutta hän ei täytä lomaketta AB 1.

Kohdassa 30 sanamuotoa selkeytetään vastaavasti kuin kohdassa 17 (nykyinen kohta 18).

Kohdassa 32 suorittajalääkärin tulisi ilmaista, yhtyykö hän terveysvaaraperusteissa lausunnonantajalääkärin arvioon keskeytyksen perusteiden olemassaolosta vai ei. Kohtaan 32 tulisi täyttää haluaako

hakija, että hakemus lähetetään Valviran käsittelyyn suorittajalääkäarin kannan ollessa kielteinen perustuen aborttilain 6 §:n 2 momenttiin.

Kohdassa 33 tehdään kohtaa 29 vastaava muutos, että lääkärin tulee täyttää ”ammattinimike ja toimintayksikkö” ja lomakkeeseen lisätään uusi 34 kohta, joka vastaa uutta 28 kohtaa, eli täytetään tieto osoitteesta, johon Valviran päätös palautetaan.

Liite 2. AB 2 *Selvitys raskaana olevan ja hänen perheensä elämänoloista*. Nykyisen lomakkeen nimi on ”Selvitys naisen ja hänen perheensä elämänoloista”. Aborttilain sääntely on pääosin muutettu sukupuolineutraaliin muotoon, joten lomakkeen nimessä jatkossa ”naisen” sijaan viitataan ”raskaana olevaan”.

Nykyisen lomakkeen otsikon alla olevassa selostusosassa päivitetään lakiviittaukset. Selostusosan terminologiaa yhtenäistetään aborttilain sanamuotojen kanssa. Näillä muutoksilla ei tavoitella sisällöllisiä muutoksia. Selostusosan mukaan selvityksen allekirjoittaa sosiaalityöntekijä, sairaanhoitaja tai näitä vastaava sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilö, kun nykyisessä lomakkeessa viitataan terveydenhoitajaan eikä sairaanhoitajaan. Aborttilain 1.9.2023 voimaantulevan 7 §:n 2 momentin mukaan ”Ennen sellaisen päätöksen tekoa, joka perustuu 1 §:n 3 momentin 1 kohtaan, on, milloin siihen katsotaan syytä olevan, pyydettyä sosiaaliviranomaisen taikka kättilön, sairaanhoitajan tai näitä vastaavan henkilön selvitys raskaana olevan ja hänen perheensä elämänoloista ja muista olosuhteista”; vielä voimassa olevassa laissa käytetään vanhentunutta käsitettä ”terveyssisar”. Käytännössä sanamuutoksella ei ole merkitystä, vaan lomakkeen voi täyttää niin sairaanhoitaja, terveydenhoitaja kuin kättilö. Mainittu 7 §:n 2 momentin sanamuoto huomioon ottaen selostusosassa todettaisiin, että selvitys annetaan, jos siihen on ”syytä”, kun nykyisessä lomakkeessa lukee ”erityistä syytä”. Kuten edellä on todettu, lakia ei ole sisällöllisesti tältä osin muutettu eikä kynnystä lomakkeen täyttämiseen esitetä näillä muutoksilla muutettavaksi.

Kohdassa 11 päivitetään lakiviittaukset. Kohdassa 12 lomakkeeseen AB 1 tehtäviä muutoksia vastavasti täytetään allekirjoittajan ”ammattinimike ja toimintayksikkö”.

Liite 3. AB 3 *Raskauden keskeyttäminen sikiöperusteella*. Lomakkeen otsikon alla olevaan selostusosaan lisätään tieto, että lomakkeen täyttäminen on pakollista vain, jos raskauden kesto on yli 12+0 ja keskeytystä haetaan sikiöperusteisesti. Terveydenhuollossa voidaan se tarpeelliseksi katsoessa hyödyntää lomaketta hoidon toteuttamiseen liittyvissä kirjauksissa myös silloin, kun keskeytyksen syy on sikiövaurio, mutta raskaus ei ole edennyt vielä yli raskausviikon 12+0.

Kohdassa 10 listataan tehdyt seulonnat ja tutkimukset sikiön poikkeavuuksien havaitsemiseksi. Luettelon 11 kohtaan lisätään erääksi vaihtoehdoksi NIPT-seulonta, jota käytetään jo terveydenhuollossa. Nykyinen luettelon avoin 11 kohta ”muu tutkimus, mikä” siirtyy luettelon 12 kohdaksi.

Kohtaa 12 muutettaisiin siten, että pyydetään täyttämään ”geneettiset tutkimukset”, kun nykyisin kohdassa täytetään ”kromosomitutkimukset”. Erillinen kohta 14 ”DNA-tutkimukset” poistetaan. Kohdassa 12 tarkoitettut tutkimukset yksilöitäisiin nykyistä täsmällisemmin, eli lomakkeeseen täytetään tiedot, josko on tehty Tri-PCR –tutkimus, molekyylikaryotyypitutkimus tai muu geneettinen tutkimus. Tuloksen valmistumispäivän sijaan täytettäisiin näytteenottopäivä.

Vanhojen tutkimusmenetelmien sijaan sikiödiagnostiikassa käytetään nykyään lähinnä uusia, nyt lomakkeelle ehdotettuja tutkimusmenetelmiä. Keskeytyshakemuksen perusteena käytetyt tutkimukset on tarpeen yksilöidä muun muassa tutkimusten ajankohdan ja tarkkojen tulosten osalta niin keskeytysperusteen täyttymisen arvioimiseksi kuin tutkimusmenetelmien osuvuuden seuraamiseksi.

Kohdassa 17 (nykyisin kohta 18), lääkärin allekirjoitus, lomakkeita AB 1 ja AB 2 tehtäviä muutoksia vastaavasti täytetään allekirjoittajan ”ammattinimike ja toimintayksikkö”.

Liite 4. ST 1 Steriloiminen.

Kohdassa 4 voimassa olevassa lomakkeessa pyydetään täyttämään tieto hakijan ammatista tai työstä. Tieto ei ole oleellinen steriloimisen taustatiedoissa, ja kohta poistetaan lomakkeista ST 1 ja ST 2, samoin kuin lomakkeista AB 1 ja AB 2.

Kohdassa 23 täytetään hakijan allekirjoitus. Lomakkeen AB 1 kohdan 25 perusteluissa esitetyistä syistä potilasta koskevien tietojen luovutusta koskeva lauseke muutetaan muotoon ” Jos steriloimistani koskevaa asiaa käsitellään toisessa terveydenhuollon yksikössä, annan luvan luovuttaa tietoja tätä steriloimisasiaa käsitteleville terveydenhuollon ammattihenkilöille ja toimintayksiköille. Jos steriloimistani koskevaa asiaa käsitellään Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastossa, olen tietoinen, että tietojani voidaan luovuttaa virastolle steriloimista koskevan hakemukseni ratkaisemiseksi.”

Kohdassa 21 (nykyinen kohta 22) täytetään steriloimislain säädetty perusteet, joiden nojalla hakija hakee lupaa steriloimiseen. Kohdassa olevasta luettelosta poistettaisiin kohta 8, Transseksuaalin sukupuoli vahvistaminen (L 1 § 7 kohta), koska mainittu lain kohta on kumottu. Luettelon kohtia 1 ja 2 täydentävässä osassa päivitetään viittaus Väestörekisterikeskukseen viittaukseksi Digi- ja väestötietovirastoksi.

Kohdassa 29 (nykyinen kohta 30) pyydetään jatkossa täyttämään ”ammattinimike ja toimintayksikkö”. Nykyisin pyydetään täyttämään virka-asema ja toimipaikka ja tämä sanamuoto ei ota huomioon, että lääkäri voi toimia myös yksityissektorilla.

Kohdassa 31 (nykyinen kohta 32) poistetaan viittaus steriloimislain 1 §:n 7 kohtaan, koska mainittu lain kohta on kumottu.

Kohdassa 33 (nykyinen kohta 34) tehdään vastaava muutos kuin kohdassa 29 eli kohdassa pyydetään jatkossa täyttämään ” ”Ammattinimike ja toimintayksikkö”.

Liite 5. AB 4 Ilmoitus suoritetusta raskauden keskeyttämisestä.

Lomakkeesta poistetaan nykyinen kohta 4, ammatti/työ, koska tämä ei ole oleellinen tieto. Vastaava tieto poistetaan lomakkeesta AB 1, ST 1 ja ST 2.

Kohdassa 10 (nykyinen kohta 11), ”Raskauden keskeyttämisestä koskevan päätöksen tekijä”, lisätään tieto, että kohta täytetään vain, jos raskauden kesto on yli 12+0 tai kyse on hätäkeskeyttämisestä. Kohdassa on nykyisin vaihtoehdot 1–4 Valvira, kaksi lääkäriä, yksi lääkäri ja hätäkeskeyttäminen. Vaihtoehto 3, yksi lääkäri, poistetaan, koska tällaista menettelyä jossa hakemukseen perustuvan päätöksen tekee yksi lääkäri, ei lainsäädännössä 1.9.2023 lähtien ole. Kohdassa ei muuteta poistosta

johtuen numerointia, eli vaihtoehto 4 hätäkeskeytys ei siirry kohdaksi 3, koska numeroinnin muutos aiheuttaa hankaluuksia tilastoinnissa. Jatkossa kohdassa on siis vaihtoehdot 1, 2 ja 4.

Kohdassa 11 (nykyinen kohta 12), ”Raskauden keskeyttämisen peruste”, tehdään vastaavat muutokset kuin AB 1 lomakkeen kohtaan 22. Kohdassa 12 (nykyinen kohta 13), ”diagnoosit” tehdään vastaavat muutokset kuin AB 1 lomakkeen kohtaan 23.

Kohdassa 16 (nykyinen 17 kohta) muutetaan terminologiaa siten, että ”keskeyttämissairaalan” sijaan täytettäisiin ”Toimintayksikkö, jossa keskeyttäminen suoritetaan”. Lääkkeellisissä keskeytyksissä potilas ei useinkaan käy sairaalassa.

Liite 6. ST2 Ilmoitus suoritetusta steriloinnista. Lomakkeesta poistetaan nykyinen kohta 4, ammatti/työ, koska tämä ei ole oleellinen tieto. Vastaava tieto poistetaan lomakkeesta ST 1, AB 1 ja AB 4.

Kohdassa 23 (nykyinen kohta 24), steriloinnin peruste, poistetaan kohdassa olevasta luettelosta kohta 8, Transseksuaalin sukupuolen vahvistaminen (L 1 § 7 kohta), koska mainittu lain kohta on kumottu.

7. Voimaantulo

Asetus ehdotetaan tulevan voimaan 1.9.2023 eli samana päivänä, kun aborttilain muutokset tulevat voimaan. Steriloinnislain muutokset tulevat voimaan jo keväällä 2023, mutta potilastietojärjestelmiin tehtävien muutosten vaatiman ajan takia muutokset steriloinnista koskeviin lomakkeisiin ehdotetaan tehtäväksi samassa yhteydessä kuin aborttilaista johtuvat muutokset. Tämä ei luonnollisesti vaikuta siihen, ettei steriloinnislain 1 §:n 7 kohta mainitun lainkohdan kumoamisen voimaantulosta lähtien voi olla steriloinnin peruste.